Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar

Publication details, including
instructions for authors and subscription
information:

<http://www.tandfonline.com/loi/sgff19>

Om förekomsten af Hemipneustes vid Ignaberga

B. Lundgren

Published online: 06 Jan 2010.

To cite this article: B. Lundgren (1880) Om förekomsten af Hemipneustes vid Ignaberga, Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 5:7, 302-307, DOI: [10.1080/11035898009443934](https://doi.org/10.1080/11035898009443934)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035898009443934>

PLEASE SCROLL DOWN FOR ARTICLE

Taylor & Francis makes every effort to ensure the accuracy of all the information (the "Content") contained in the publications on our platform. However, Taylor & Francis, our agents, and our licensors make no representations or warranties whatsoever as to the accuracy, completeness, or suitability for any purpose of the Content. Any opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors, and are not the views of or endorsed by Taylor & Francis. The accuracy of the Content should not be relied upon and should be independently verified with primary sources of information. Taylor and Francis shall not be liable for any losses, actions, claims, proceedings, demands, costs, expenses, damages, and other liabilities whatsoever or

howsoever caused arising directly or indirectly in connection with, in relation to or arising out of the use of the Content.

This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

Terms & Conditions of access and use can be found at <http://www.tandfonline.com/page/terms-and-conditions>

samband med djurets hela bygnad. Om å andra sidan de ovala tuberna skola anses känneteckna en serskild art, får detta kännetecken så stor betydelse, att begge de sålunda skilda arterna knapt kunna rymmas inom samma slägte.

Som resultat af den föregående undersökningen framgår, att Retiolites-polypariet uppbygges af två olika element, ett ytpolyparium, bestående af den retikulerade huden med parietal-listerna och mynningslisterna, samt ett inre polyparium af släta och tunnare väggar. Dessa senare har jag hittills framställt endast såsom mellanväggar mellan thekorna, och vid betraktande af hela polypariet som ett helt må detta åskådningssätt väl vara berättigadt. Men ett annat åskådningssätt ligger också så nära till hands, att jag ej kan underlåta att här antyda det. Tänker man sig ytpolypariet borttaget, framträder det inre polypariet ensamt, för sig såsom en fullständig diprionidisk graptolit med thekor af helt annan form än den utifrån synliga. Fig. 17 framställer en bild af det inre polypariet, sedt från den sida, på hvilken den rätliniga virgulan synes. Från en Diplograptus skiljer det sig hufvudsakligen genom läget af virgula eller virgulator, genom en något oliksidig byggnad samt derigenom att peridermat icke böjt sig in till en skiljovägg mellan thekalraderna. Den sistnämnda egendomligheten står åter i samband med den första. Denna inre graptolit är nu upphängd inuti ytpolypariet på det sätt, att kanterna af den förres fria, vida thekalmynningar äro fästa vid det senares parietallister. Dessa komma så att beteckna gränsen mellan thekornas parietalpartier, men på samma gång höjden af det inre polypariets thekalmynningar.

LUNDGREN, B. Om förekomsten af *Hemipneustes* vid Ignaberga.

I den hufvudsakligen i nordöstra Skåne och angränsande delar af Blekinge uppträdande s. k. Gruskalkens ¹⁾ fauna spela

¹⁾ Ehuru det visserligen numera knappast längre kan vara lämpligt att begäna den gamla på hufvudsakligen petrografiska karakterer grundade indel-

Echiniderna en tämligen underordnad rol, ehuru redan af WAHLENBERG,¹⁾ jämte taggar och plåtar af Cidaris, anförts tvänne arter, nämligen Caratomus peltiformis Wahl. och Salenia areolata Wahl. Utom dessa omnämner SCHLÜTER²⁾ härifrån Echinobrissus minimus, och härtill kunde nog fogas ännu ett par andra arter. I sammanhang med redogörelsen för Gruskalkens fauna fäster SCHLÜTER uppmärksamheten därpå, att ingen Micraster eller Ananchytes anträffats i Gruskalken (ja man kunde väl hittills vara berättigad att säga ingen Spatangid³⁾ öfver hufvud taget), i det att han ock påpekar, att dessa bägge ofvannämnda släkten i Tyskland äfven saknas i de lager, i hvilka Actinocamax quadratus hufvudsakligen har sin utbredning. Ibland Lunds Geologiska Musei gamla samlingar har jag emellertid påträffat ett fragment af en Spatangid, härrörande från Gruskalken, och det har derföre synts mig vara af intresse att rikta uppmärksamheten på denna förekomst, i synnerhet som själfva släktet, till hvilket i fråga varande fragment bör föras, erbjuder ett särskildt intresse i geologiskt afseende.

Under förflutna sommar kom min uppmärksamhet att fästas vid en stoff, på hvilken etiketten *Ignaberga, Tykarp* var fastklistrad och som också i afseende på bergarten fullkomligt öfverensstämmer med den vid Ignaberga vanliga varieteten af s. k. gruskalk; sannolikt härrör denna stoff från senare hälften af förra århundradet eller början af detta. Stoffens betydligaste del utgöres endast af gruskalk, men dess ena sida visar emel-

ningen af vår kritformation, utan den tidpunkt snart torde vara kommen, att dessa namn böra utbytas mot paleontologiska, är det dock tydligen ej lämpligt att i detta lilla meddelande införa nya benämningar.

¹⁾ WAHLENBERG, Petrificata Telluris Suecanae, s. 49, tab. 3, f. 1—5, i Nova Acta Reg. Societatis Scient. Upsallensis ser. 2., se ock HISLOPER: Lethaea Suecica, s. 92 ff., t. 26, fig. 1, 2, 5.

²⁾ Bericht über eine geognostisch-paleontologische Reise im südlichen Schweden, s. 942 i Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Paläontologie, 1870.

³⁾ Namnet Spatangidae här fattadt i samma bemärkelse, hvori det begagnas af DESOR (Synopsis des Echinides Fossiles s. 327) och ej i den af ZITTEL (Handbuch der Palaeontologie I, s. 536) använda, utan motsvarande denne författares Holasteridae och Spatangidae.

lertid större delen af undersidan af en Spatangid, som såväl genom sin storlek som åtskilliga andra karakterer med bestämdhet hänvisar på Hemipneustes och särskildt på *H. radiatus* Lam. sp., om ock exemplaret är för ofullständigt och ej håller tillräckligt väl bevaradt för att kunna med full säkerhet med denna art identifieras eller till arten bestämmas.

Fragmentet utgöres, såsom nämnt, af undre sidan af en Spatangid. Den är ej fullt plan, utan midtelpartiet är något upphöjdt; partiet framom munnen saknas, men från läppen kan man följa »plastron», till dess att skalet böjer sig upp emot periproktet, som visar sig hafva varit beläget i ett konkavt, hvalfformigt parti. Läppen är föga framskjutande, »plastron» tilltager tämligen jämnt i bredd från läppen (omkr. 20 mm.) till bakre kanten vid hvalfvet, i hvilket periproktet är beläget (omkr. 34 mm.); dess största bredd är omkr. 37 mm. och är denna belägen något innanför bakre kanten. Hela fragmentets längd är omkr. 75 mm., största bredden, belägen ungefär vid midten eller något framom densamma, är omkr. 90 mm., läppens bredd 20. Längs »plastron» går en nästan glatt zigzagformigt böjd linie, som vid hvarje zigzagbøjning är mera upphöjd och synes framträda nästan såsom en punkt; antalet dylika punkter är 5 eller 6. På semitae synas tydligt det bakre ambulakralparets ambulacra. I motsats mot hvad som oftast är fallet med fossila Echinider, har ifrågavarande exemplar åtskilliga af sina taggar i behåll och eger detta förhållande ram särskildt på semitae. De ligga tryckta intill skalet, äro mycket smala (omkr. 0,5 mm.) och hafva i allmänhet en längd af omkr. 5 mm., ehuru några tyckas uppnå nästan dubbelt så stor längd. Annorlunda än såsom lösryckta taggar kan jag nämligen ej tolka ofvannämnda kroppar, ehuru de synas på semitae till och med i större mängd än på öfriga delar. Det bör dock anmärkas, att dessa taggar ej synas i omedelbart sammanhang med de vårtor, på hvilka de ursprungligen varit fästade.

Såsom af ofvanstående beskrifning framgår, företer detta exemplar en slående likhet med *Hemipneustes radiatus* Lam.

(se GOLDFUSS: Petrefacta Germaniae, tab. 46, fig. 3; d'ORBIGNY: Paléontologie Française, Terrains Crétacés, T. VI, s. 113, tab. 802, 803; DESOR: anf. arb., s. 348, tab. 38, fig. 7, hvarest dock ej undersidan afbildas.) Af denna art har jag haft tillgång till flera väl bevarade exemplar från Maastricht, och de enda omständigheter, hvori vårt exemplar afviker från dessa, synas vara, att hos Hemipneustes radiatus läppen är något litet mera framskjutande, antalet af zigzagkrökningar med ty åtföljande punktlika upphöjningar på »plastron» är 7 (samma antal återfinnes på GOLDFUSS' och D'ORBIGNYS afbildningar) samt att undre sidan är något mera plan. Utom från Maastricht har H. radiatus också anförts¹⁾ från Ciply i Belgien, från Pyreneernas krita och från Silex de Lanquais i Aquitanien. HÉBERT har emellertid visat²⁾, att de vanligen under namn af H. radiatus från Ausseing m. fl. st. anförda formerna betydligt avvika från denna art, och att här föreligga två från den äkta H. radiatus skilda arter, H. pyrenaicus Héb. och H. Leymerii Héb. Med ingendera af dessa arter öfverensstämmer vår form enligt de af HÉBERT meddelade beskrifningarne och afbildningarne, och ej håller förefinnes något skäl att hänföra den till H. africanus Desh. från Algiers kritformation (se Explication de la Carte Géologique de la France. T. IV. Atlas, tab. 152).

Äfven från kritformationen i Spanien har H. radiatus anförts³⁾, och vid Coma di Vallcebre i Catalonien har jag i zonen

¹⁾ Se t. ex. COTTEAU: Réunion extraordinaire à Mons et à Avesnes s. 126. Bull. de la Soc. géol. de France 3: série. T. II, 1874. LEYMERIE: Mémoire sur un nouveau type Pyréenien i Mém. de la Soc. géol. de France 2: sér. T. 4, 1851. Densamme i Réunion extraordinaire à St. Gaudens. Bull. de la Soc. géol. de France 1862. COTTEAU: Echinides fossiles des Pyrénées s. 50, 1863. D'ORBIGNY: Prodrome de Paléontologie T. 2. s. 268, D'ORBIGNY: Paléontologie Française, Terrains crétacés t. VI. s. 115.

²⁾ Description de deux espèces de Hemipneustes de la Craie supérieure des Pyrénées. Bull. de la Soc. géol. de France. 3: sér. T. 8, s. 592 ff. t. 19 och 20. LEYMERIE: i Annales des Sciences géologiques T. IX. 1877. s. 11.

³⁾ LEYMERIE: Bull. de la Soc. géol. de France. 2: sér. T. 26, s. 656., VIDAL: Nota acerca del sistema cretáceo de los Pirineos de Cataluña, s. 86, 90 m. fl. ur Boletín de la Comisión del Mapa geológico de España. Madrid 1878.

med *Ostrea* larva anträffat ett par exemplar af en *Hemipneustes*; genom sin mera långsträckta och nedtryckta form samt mindre storlek visa de sig emellertid ej gärna kunna tillhöra den äkta *H. radiatus*, utan snarast böra föras till *H. pyrenaicus* Héb., hvilken art ock af VIDAL anföres från provinsen Léridas krita ¹⁾. Med dessa spanska exemplar företer vårt ingen synnerligt stor likhet.

Om man, såsom det ock synes vara det naturligaste, begränsar släktet *Hemipneustes* så som DESOR gjort och således därifrån utesluter *H. Greonovii* och *H. Fittoni* Forbes ²⁾, hvilka föras till *Enallaster*, så tillhöra släktets alla europeiska arter de öfre, ja öfversta underafdelningarna af kritformationen. Den redan sedan förra århundradet kända *H. radiatus* tyckes vara ganska allmän vid Maantricht ³⁾ i den derstädes förekommande kritaus yngsta lager; i Craie tuffeau vid Ciply uppgifves denna art däremot såsom mycket sällsynt ⁴⁾. I andra delar af Tyskland än de omedelbart intill Limburg gränsande synes *H. radiatus* ej förekomma ⁵⁾. Äfven de sydeuropeiska arterna tillhöra de yngsta där uppträdande kritbildningarna, hvilka väl torde motsvara de yngsta äfven i kritformationens nordeuropeiska facies.

Om således ock det i Skåne funna exemplaret af *Hemipneustes*, så vidt jag vet det enda hittills från Skandinavien kända, ej kan med fullkomlig säkerhet till arten bestämmas,

¹⁾ VIDAL *anf. arb.* s. 78.

²⁾ *Memoirs of the Geological Survey of the United Kingdom. Figures and Descriptions Illustrating British Organic Remains. Decade IV. t. V. London 1852.*

³⁾ BOSQUET (Fossile Fauna en Flora van het Krijt van Limburg i STARRING: *De Bodem van Nederland II:de Deel*) anför arten från Maantrichtsch Krijt och de öfre delarna af Gulpensch Krijt. UBAHNS (*Description géol. et paléont. du sol du Limbourg, Roermonde 1879, s. 227*) anför arten endast från Maantrichtien.

⁴⁾ COTTEAU: *Bull. de la Soc. géol. de France, 3:e sér. t. 2, s. 126, 1874.* MOURLOX: *Géologie de la Belgique, Bruxelles 1880, s. 178.* DEWALQUE: *Prodrome d'une Description géologique de la Belgique, Bruxelles 1880, s. 449.*

⁵⁾ GIEBEL: *Deutschlands Petrefacten s. 323* anför visserligen *Hemipneustes radiatus* äfven från Gehrden; någon annan uppgift om denna arts förekomst på denna nivå (Quadraten-Kreide) har jag ej kunnat finna, och torde den väl kunna antagas hafva inkommit genom misstag.

så torde det dock komma *H. radiatus* mycket nära, och själfva förekomsten af en art af släktet *Hemipneustes* vid Ignaberga torde ej heller vara alldeles utan betydelse för lösningen af frågan om Gruskalkens ålder, hvadan jag ansett det lämpligt att rikta uppmärksamheten härpå, i hopp att kommande undersökningar och insamlingar må bringa i dagen bättre material ¹⁾.

VALLIN, K. *Kort notis om några sedimentära aflageringar
Hoby socken af Malmöhus län.*

På flere ställen utmed Lydde å ung. 1 mil n. om Lund mellan Krutmöllan och Rinnebäck samt vid den genom Hoby

Skala 1:50,000.

by flytande Hoby bäck gå en del sandstenar, konglomerater och leror i dagen, hvilka hittills icke torde vara observerade

¹⁾ Sedan ofranstående redan var delvis tryckt, har Amanuensen Moberg fästat min uppmärksamhet på ännu ett fragment af en *Hemipneustes* från Ignaberga. Äfven detta fragment, som funnits af Dr N. J. WETTERQVIST omkr. 1850, visar endast undersidan och denna inifrån. Några nya upplysningar om *Hemipneustes*-formen från Ignaberga kan man ej af detta exemplar vinna; otvifvelaktigt tillhör det dock samma art som ofranföre omtalade fragment.